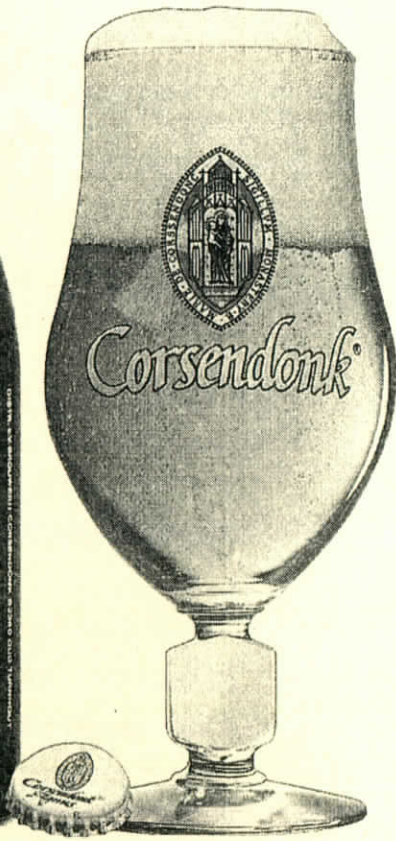
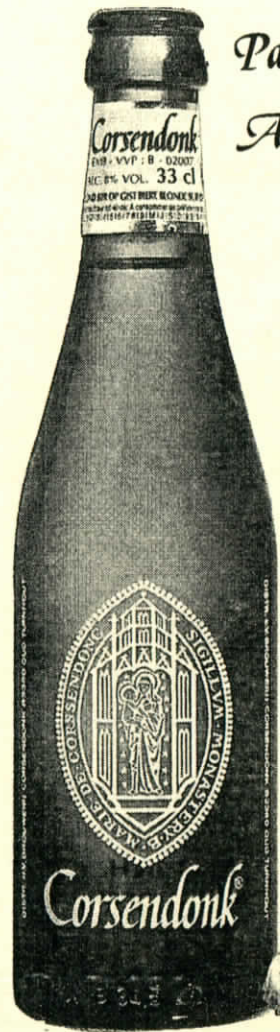

Corsendonk bier

Pater zacht en donker

Agnus pittig en blond

CORSENDONCA

Trimestrieel tijdschrift
15^e jaargang
Nr. 1 maart 1999
ISSN 0779-5785

V.u.: Roger Van Mierlo
Draaiboom 4
2360 Oud-Turnhout

Kantoor van afgifte : Oud-Turnhout

VOOR AL UW FEESTEN

ALTA RIPA

Engelstraat 6 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/45.01.01

VERZEKERINGSKANTOOR

JAN AERTS

ALLE VERZEKERINGEN

St. Antoniusstraat 20 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/42.30.92

© **CORSENDONCA** : Alle artikels overgenomen uit ons driemaandelijks tijdschrift moeten de vermelding "Uit *Corsendonca*" dragen, met de jaargang, nummer, pagina en de naam van de auteur.

Omslagillustratie : Dirigent Frans Bauwens (°Oud-Turnhout 2 augustus 1889 †Turnhout 30 maart 1981) op stap met fanfare "De Burgerzonen" tijdens de stoet ter gelegenheid van 100 jaar zelfstandig Oud-Turnhout op 6 juli 1958.

Voorwoord

De sneeuw en het ijs van de afgelopen weken hebben "*Corsendonca*" er niet van kunnen weerhouden om tijdens de winterperiode ijverig verder te werken aan de realisatie van

het beleidsplan 2000. En met succes!

Het heemmuseum, een beetje het zorgkind van de heemkundekring, krijgt een gans nieuw onderkomen en ook een volledig nieuwe opdracht. Door het vertrek van de pastoor uit de parochie van het Centrum, kwam de Sint-Bavopastorij vrij. Samen met "Toerisme Oud-Turnhout", v.z.w. kunstkring Alfons Waterschoot, v.z.w. kunstkring "De Gagel" en Karel Melis, kwam "*Corsendonca*" tot het formuleren van een nieuw initiatief: het Kunst- en heemmuseum het Hofke van Chantraine".

Het ligt in de bedoeling om een totaal nieuw project op te starten dat gebaseerd is op enerzijds samenwerking met andere verenigingen en anderzijds op professionalisme. Elke gemeente hoeft geen (heem)museum te bezitten. Nieuwe projecten op dit gebied moeten dan ook geschraagd worden door een breed maatschappelijk draagvlak, waardoor het initiatief echte levenskansen krijgt. Daarnaast is het ook belangrijk dat een nieuw gemeentelijk museum voldoende geopend is en dus op een professionele manier kan aansluiten bij het toeristisch aanbod van de Kempen in het algemeen en van Oud-Turnhout in het bijzonder.

Onze gemeente heeft de afgelopen eeuw met kunstschilders als Albert Sohie, Jef Claessens, Eugen Surinckx, Karel Melis, Alfons Waterschoot... een belangrijke schildertraditie opgebouwd. Landschapsschilders zijn trouwens een beetje een uitstervend ras geworden. Vandaar dat het een belangrijke taak is voor een gemeente als Oud-Turnhout om de nodige aandacht te schenken aan deze Oud-Turnhoutse school. Met het project "Het Hofke van Chantraine" wil "*Corsendonca*" hier aan meewerken en zelfs een voortrekkersrol vervullen. Binnen het cultuur-historische gegeven heeft ook deze

schilderkunst haar belang. Uiteraard moet een vereniging als "CorSENDONCA" daarnaast ook voldoende aandacht schenken aan het typisch Oud-Turnhoutse verleden.

Door de deelnemende partijen werd het project "Kunst- en heemmuseum Het Hofke van Chantraine" vorig jaar officieel voorgesteld aan de Cultuurraad, die een positief advies formuleerde.

Op het einde van de 20ste eeuw nog met een nieuw kunst- en heemmuseum starten houdt een zeker risico in. Is er nog voldoende plaats voor een nieuwe initiatief of kunnen we nu reeds spreken van een overaanbod? Wij zijn ervan overtuigd dat het nieuwe project voldoende slaagkansen in zich heeft, maar is onze mening voldoende? Bij de Koning Boudewijnstichting diende onze kring een verzoek in tot subsidiëring van ons initiatief in het kader van het project: "museum en publiekswerking". En ook deze gerenomeerde instelling ziet een toekomst in "Kunst- en heemmuseum het Hofke van Chantraine"! Tot onze aangename verrassing kregen we de maximale betoelaging van maar liefst 250.000 BEF om dit project concreet uit te werken. Als we dan bekijken tussen welke grote en bekende musea het Oud-Turnhouts initiatief vermeld wordt, dan mogen we met een gerust hart naar de toekomst kijken.

De uiteindelijke realisatie zal nog wel heel wat energie kosten, maar een kwalitatief hoogstaand product aanreiken is een uitdaging waar we de volgende weken en maanden ernstig aan zullen werken.

Van de Vlaamse gemeenschap, afdeling kunst en musea, krijgt ons project een gratis licentie voor een softwarepakket voor de collectie-registratie. Een cadeau van ca. 140.000 BEF!

En tot slot moeten we ook het gemeentebestuur van Oud-Turnhout bedanken dat ons project "Kunst- en heemmuseum het Hofke van Chantraine" daadwerkelijk mee wil ondersteunen.

We hopen dit initiatief in 2000, bij de viering van het 20-jarig bestaan van de heemkundekring, te kunnen realiseren.

Wim van Hout
voorzitter

KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Geachte heer Wim VAN HOUT
Voorzitter van de Heemkundekring CorSENDONCA
Polderstraat 30

2360 OUD-TURNHOUT

TV/EV/KVG/J11

Brussel, 12 februari 1999

Mijnheer de voorzitter,

Betref: Campagne Museum en Samenleving
De opdracht en rol van een heemmuseum: extramuseale netwerkvorming ter
verruiming en verdieping van de eigen werking
A/CMS/D14

In het kader van bovenvermelde campagne heeft u in het najaar 1998 een projectvoorstel ingediend.

Met genoegen kan ik u meedelen dat uw projectvoorstel door de Jury werd geselecteerd en in aanmerking komt voor een adviesbeurs van 250.000 F.

Bij de jurering werd rekening gehouden met de overwegingen voor de selectie, zoals vermeld in de projectoproep. Daarnaast werd bij de beoordeling vooral gefocust op het vernieuwend karakter van het initiatief en de voorbeeldfunctie van de geselecteerde projecten. De beurs voor advies moet bovendien zinvol kunnen aangewend worden bij de ontwikkeling van het projectvoorstel.

Als bijlage vindt u de lijst van de geselecteerde projecten en de projectfiche van uw initiatief met de bijgestelde formulering van de adviesbehoefte zoals die door de Jury werd omschreven.

U zal spoedig gecontacteerd worden voor verder overleg. De overeenkomst tussen u en de Stichting zal aansluitend geformaliseerd worden.

Overtuigd van een goede samenwerking, verblijf ik inmiddels,
met de meeste hoogachting,

Tinne VANDENSANDE
Oprachthouder

PROJECTFICHE

(volgende tekst wordt geïntegreerd in het persbericht)

TITEL VAN HET PROJECT

De opdracht en rol van een heemmuseum: extramuseale netwerkvorming ter verruiming en verdieping van de eigen werking

INITIATIEFNERMER

Heemkundekring Corsendonca vzw, Oud-Turnhout

PROJECTOMSCHRIJVING

Het heemmuseum op de zolder van het oude gemeentehuis van Oud-Turnhout (°1988) is een typisch heemkundig museum, met de bijbehorende problemen: een onsamenhangende en niet altijd even relevante collectie, een onaantrekkelijke presentatie, beperkte toegankelijkheid, ...

Men begint nu bij wijze van spreken opnieuw van nul. De initiatiefnemers willen met hun realistisch opgezette project **Kunst- en heemmuseum Hofke van Chantraine** de traditionele rol en benadering van een heemmuseum overstijgen. Ze streven daartoe naar een samenhangende collectievorming en de integratie van diverse functies. Daardoor kan een beperkt bezoekerscentrum ontstaan met een lokaal draagvlak, verantwoorde steun van de gemeentelijke overheid en een toeristische aantrekkingskracht. De jury hoopt dat een exemplarische aanpak als deze gelijkaardige musea op een beter spoor kan zetten.

HET JURYADVIES

De jury adviseert dat er bij de uitwerking van het project gedacht wordt aan het opzetten van een netwerk met andere kleine initiatieven - gezien de ligging van dit museum ook in het buitenland - en dat een link wordt gelegd met grotere musea. Door de inbreng van een goede adviseur kan ook de interne organisatie en presentatie op punt worden gezet.

CONTACTPERSOON

Wim Van Hout, voorzitter Heemkundekring Corsendonca
Polderstraat 30
2360 Oud-Turnhout
Tel.: 014/41.85.72
E-mail: wim.van.hout@village.uunet.be

BEDRAG VAN DE BEURS

250.000 BEF

BEOORDELING VAN DE JURY

(volgende tekst wordt geïntegreerd in de overeenkomst die tussen Initiatiefnemer en Koning Boudewijnstichting wordt afgesloten)

Om in hoofdzaak twee redenen is de jury dit project genegen: het wil het traditionele takenpakket van een heemmuseum overstijgen en het streeft naar een integratie van verschillende functies, waardoor een beperkt bezoekerscentrum kan ontstaan met een lokaal draagvlak en een toeristische aantrekkingskracht. Zij hoopt dat de exemplarische aanpak van 'het Hofke van Chantraine' gelijkaardige musea op een beter spoor kan zetten. De jury is echter van mening dat er over de keuze van de adviseur nog grondig moet worden nagedacht: zo zou het Verbond voor Heemkunde eerder een partner dan een adviseur moeten zijn.

De jury adviseert dat er bij de uitwerking van het project gedacht wordt aan het opzetten van een netwerk met andere kleine initiatieven - gezien de ligging van dit museum ook in het buitenland - en dat een link wordt gelegd met grotere musea. Ook intern moet er een goede organisatie en inrichting worden gecreëerd.

Jaarverslag 1998

1. Op 15 januari hielden we onze buitengewone statutaire algemene ledenvergadering. Tijdens deze vergadering werden de vernieuwde statuten van onze kring goedgekeurd. Omdat de werking van onze vereniging sterk evolueerde sedert haar oprichting in 1984 drong een aanpassing zich op. Tijdens deze vergadering werd ook de Raad van Beheer voor de periode 1998-2000 gekozen. Alle leden van de Raad van Beheer stelden zich opnieuw kandidaat en werden unaniem herkozen. Ze behielden allen hun functie.
2. Op 29 januari stelde onze voorzitter het nieuwe archeologische project voor bij de leerlingen van het Sint-Pietersinstituut te Turnhout.
3. Op 15 februari vond er een buitengewone algemene ledenvergadering plaats voor de goedkeuring van het verslag van de buitengewone statutaire algemene ledenvergadering van 15 januari.
4. Onze voorzitter vertegenwoordigde Corsendonca op de statutaire algemene vergadering van het Verbond voor Heemkunde Gouw Antwerpen op 14 maart te Aartselaar.
5. Op 17 maart vertegenwoordigde onze voorzitter Corsendonca op de regio bijeenkomst van Brabants Heem te Reusel.
6. Op 22 maart werkte onze kring mee aan de "gidsendag". Corsendonca stelde de resultaten van de opgraving van 1996 tentoon.

CORSENDONCA

7. Tijdens de paasvakantie van 6 tot en met 17 april voerde het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (I.A.P.) opnieuw een opgraving uit. Deze opgraving vond plaats tegenover de bibliotheek in het Centrum. Er werden sporen teruggevonden van een akker uit de IJzertijd en een gracht uit de middeleeuwen.
8. Op vraag van onze kring voerden enkele medewerkers van de Universiteit van Luik op 10 april een dendrochronologisch onderzoek uit op de oude balken uit de Sint-Antoniuserkerk. Dit onderzoek heeft niet het verwachte resultaat opgeleverd. De balken bleken niet dik genoeg om een degelijk onderzoek uit te voeren.
9. In haar zitting van 7 mei 1998 werden de vernieuwde statuten van onze kring gehomologeerd door de Raadkamer van de Tweede Kamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg van het gerechtelijk arrondissement van Turnhout. Onze voorzitter vertegenwoordigde onze vereniging op de zitting.
10. Op 18 mei stelde onze voorzitter het project van een Kunst- en heemmuseum in de pastorij van Sint-Bavo in het Centrum voor op het dagelijks bestuur van de Cultuurraad van Oud-Turnhout.
11. Op 28 mei kwamen de deelnemers aan de cursus genealogie voor beginners die Corsendonca in samenwerking met de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde (V.V.F.) afdeling Kempen in september-oktober 1997 organiseerde opnieuw bijeen om hun ervaringen uit te wisselen.

CORSENDONCA

12. Op 13 juni vertegenwoordigde onze voorzitter Corsendonca op de algemene vergadering van de Provinciale Commissie Geschiedenis en Volkskunde in het provinciehuis te Antwerpen.
13. Onze kring nam deel aan de vergaderingen omtrent de bouw van het natuureducatiecentrum aan de Liereman, in het kader van het Grenslandschap Taxandria op 2 juli, 31 augustus en 10 november.
14. Op 15 september vertegenwoordigde Wim van Hout Corsendonca op de regio bijeenkomst van Brabants Heem in Bladel.
15. Op 21 september vertegenwoordigden Rudy Cornelis en Wim van Hout onze kring op de statutaire algemene vergadering van de Cultuurraad in de Heischuur te Oosthoven.
16. Naar jaarlijkse traditie namen we op 4 oktober deel aan de Centrumfeesten georganiseerd door de plaatselijke NCMV afdeling.
17. Op 5 oktober bezocht Corsendonca het heemmuseum Tempelhof in Beerse.
18. Van 4 tot en met 11 oktober vond de 20ste week van het bos plaats. Dit jaar werd gekozen voor het thema "Speel in op het bos". Corsendonca verleende ook hieraan haar medewerking. Ondanks het slechte weer telde dit evenement 1.290 bezoekers.

CORSENDONCA

19. Op 5 oktober vertegenwoordigde Roger van Mierlo onze kring op de academische zitting n.a.v. het 20-jarig bestaan van de heemkundekring Als Ice Can uit Arendonk.
20. Op 19 oktober bezocht onze kring de pastorie van het Centrum en nam deel aan de vergadering van het dagelijks bestuur van de Cultuurraad.
21. Op 5 november vertegenwoordigde Wim van Hout Corsendonca op de Raad van Aangeslotenen van Brabants Heem in Oirschot.
22. "Corsendonca" is de eerste Vlaamse heemkundekring die lid mocht worden van "Brabants Heem". Door de veelvuldige contacten die we met Noord-Brabant hebben, kunnen we een sleutelrol vervullen in de grensoverschrijdende contacten met de kringen uit Nederland en met het Verbond voor Heemkunde. Om deze contacten tussen het Verbond voor Heemkunde en Brabants Heem te verbeteren vond er op 28 november een vergadering plaats in de Heischuur te Oosthoven.
23. Op 28 november werd onze nieuwste publicatie van de hand van Door Mertens voorgesteld. Deze voorstelling vond plaats in de Raadzaal van het Gemeentehuis te Oud-Turnhout. Frans Van Der Steen, een fotograaf met een uitgesproken interesse voor het verleden van ons dorp, toonde ons zijn boeiende diavoorstelling over Oud-Turnhout.
24. Op 13 december namen we met een stand van onze kring deel aan de kerstmarkt van de KAV Centrum.

CORSENDONCA

25. Op 7 mei keurde de Raad van Beheer het beleidsplan "Plan 2000" goed. Hierin komen de volgende punten voor:
 1. Heemmuseum: de oprichting van een kunst- en heemmuseum in samenwerking met de kunstschilders en Toerisme Oud-Turnhout (de voormalige V.V.V.) in de pastorie van Sint-Bavo. Er wordt geopteerd voor een professionele aanpak van dit project.
 2. Medewerking aan het Natureducatiecentrum aan de Liereman
 3. Het documentatiecentrum: Om ons archief en documentatiecentrum voor een ruimer publiek toegankelijk te maken, voerde Corsendonca de afgelopen maanden onderhandelingen met de beheerraad van de bibliotheek (4 juni, 7 juli en 10 september) en het gemeentebestuur (11 mei) om dit in de toekomst onder te brengen in de Openbare Bibliotheek, uitleenpost Oosthoven.
 4. Aanwezigheid op internet: Naar de toekomst toe is een website op het internet belangrijk voor de uitstraling naar buiten toe. Een website heeft bovendien het voordeel dat ze 24 uur op 24 consulteerbaar is. Om een vaste plek voor onze kring op het internet te waarborgen reserveerde Wim van Hout reeds een vaste domainname bij Internic in de U.S.A.. Het vaste adres van Corsendonca wordt: <http://www.corsendonca.org>

De Raad van Beheer kwam samen op 15 januari, 5 februari, 5 maart, 2 april, 7 mei, 11 juni, 3 september, 1 oktober, 5 november en 3 december.

Op vraag van het gemeentebestuur bracht onze kring een advies uit over het Interreg II-project "Grenslandschap Taxandria". Het gemeentebestuur verzocht (o.a.) Corsendonca een advies uit te brengen bij de naamskeuze voor het vernieuwde gildenhuis. Onze kring adviseerde het gemeentebestuur het nieuwe gildenhuis de naam "De Djoelen" te geven.

We verleenden ook nog onze medewerking aan het gemeentelijk informatieblad.

Naast al deze activiteiten verscheen ons ledentijdschrift telkens op tijd en was het museum geopend elke eerste zondag van de maand april tot en met oktober en werkten we mee aan de jaarlijkse fotozoektocht van de KWB van Oud-Turnhout.

De secretaris,

Rudy Cornelis

Naar 't school

Naar de kleuterschool

In mijn kinderjaren bestonden er nog geen kinderkribben of onthaalmoeders. Wij werden vertroeteld door moeder, die het huishouden deed en voor haar kroost zorgde. Vanaf ons vierde jaar werden wij naar de kleuterschool gestuurd bij de nonnekens in de Kerkstraat. Het kleine grut, jongens en meisjes, werden er samen in één klas opgevangen. Daar werd ons de eerste beginselen van het naar school gaan aangeleerd.

In de kleinste kleuterklas bij zuster Geboria werd er meer geslapen en gespeeld; wel trachtte men ons stil te houden en het luisteren bij te brengen. Zuster Geboria was een grote, sterke vrouw en boezemde ontzag in. Gans anders was zuster Rosalinda, een zachtmoedig klein vrouwke dat van haar kindjes hield. Hier werden wij al voorbereid om naar het eerste studiejaar te gaan.

De vaderons en de weesgegroet werd ons reeds aangeleerd. Wij mochten figuurtjes vouwen, weefmatjes weven en tekenen. Dichtjes en liedjes werden geleerd. Overbelast werden we niet, want onze hersencellen moesten nog groeien en dit mocht men niet forceren. Daardoor kwam het dat wij veel speeltijd kregen en in de namiddag moesten wij braaf met ons hoofdje op onze gekruiste armen op de bank ons middagdutje doen. Het gebeurde ook dat wij naar de kerk gingen om de heiligen te leren kennen, die tegen elke pilaar op zo'n twee meter hoogte uitgestald stonden.

Mijn heiligen stond achteraan rechts, afgebeeld met een ploeg. Den heiligen Isidorius, patroon van de boeren, den heilige waar-

CORSENDONCA

aan ik mijn naam te danken heb. Ik had liever St.-Franciscus gehad die met zijn vogels nen boer was in mijn kinderogen maar nen boer. En waarom stond hij maar van achter in de kerk? Ik vond dat affrontelijk.

Eénmaal in het jaar werd er op bedevaart gegaan naar een klein kapelleke in de Lint. Dan trok de ganse school, klein en groot er op uit. De nonnen hadden dat slim bekeken. Eerst werden er enige weesgegroetjes gebeden rond dat heiligdom. Daarna werden onze boterhammen, die wij van thuis meegebracht hadden, in een blekken doos opgegeten. En dan begon het mastentoppen rapen. Tientallen zakken werden er geraapt, die dan door boer Hermans van 't Brooseinde 's avonds met paard en kar opgehaald werden en naar school gevoerd. Die mastentoppen dienden om tijdens de winter de kachels in de klassen aan te maken zodat de zusters geen hout moesten kopen. Dat wij na zo'n vermoeiende namiddag op onze kleine beentjes naar huis slenterden hoef ik u niet te zeggen. Zo'n drie kilometers heen en terug, en dan nog mastentoppen rapen in een stikkende zon, het was voor ons bengels slavenarbeid, en menig kindje werd zelfs ziek door die drukkende warmte in de bossen.

Bij zuster Rosalinda werd ook over het kindje Jezus verteld, dat toch zoveel had moeten lijden voor onze zonden, want ons kleuters werd reeds het verschil tussen goed en kwaad bijgebracht. Dit natuurlijk volgens het katholiek geloof.

Sint-Nicolaas, zwarte Piet en de klokken van Rome werden in 't leven geroepen in de fantasie van iedere kleuter. De Sint bracht alleen speelgoed en de klokken paaseieren wanneer wij braaf waren geweest en kindje Jezus geen pijn hadden gedaan met te liegen of met ongehoorzaam te zijn. Wij probeerde wel ons best te doen en waren van goeden wil. Maar voor kleine ka-

CORSENDONCA

poentjes zoals wij was dit dikwijls moeilijk, zodat we met een bang hart de tijd van St.-Niklaas afwachtten om te zien of hij wel zou komen. Wanneer dan de dag aangebroken was dat de goed Sint zijn intrede deed in de klas, samen met zijn knecht zwarte Piet, zongen wij uit volle borst en vol overtuiging van :

Sint Niklaas kom maar binnen met Uw knecht
Want wij zitten allemaal recht,
Laat de auto maar buiten staan
En dan zulle wij eens naar binnen gaan.
En wij zingen en wij springen en wij zijn zo blij
Want er zijn geen stoute kindjes bij!!

En wanneer dan de heilige man de klas verliet en wat versnaperingen had uitgedeeld, zowel aan de brave als aan de zogezegde stoute kinderen, waren er toch kleuters bij die van schrik in hun broek hadden gedaan.

Zo was er ook het liedje van de smid dat ons werd aangeleerd.

Dit ging als volgt :

De klein pagadders riepen uit volle borst : Dag Jan!
De zuster antwoordde : Dag Smid!
Weerom de klas : Ik smee
De zuster : Waar mee!
De klas : Met één hamer!

Dan werd door alle kleuters met één vuistje, op maat, op de bank gebonkt en zong men luidkeels : Ik ben maar een arme man

Die met smeden zijn kost moet verdienen
Romme domme dom
Wat geef ik er om
Als ik maar in de hemel kom.

Hetzelfde herhaalde zich met twee hamers, met drie hamers met vier hamers en uiteindelijk met 5 hamers. Dan werd er met

De Oud-Turnhoutse leerkrachten omstreeks 1930. V. l. n. r. Constante Dierckx, Mathilde Waterschoot, André Lamers, Leo Op de Beeck en zittend Theo Op de Beeck. (Foto archief corsendonca)

de twee vuistjes op de bank geklopt, met de twee voeten op de voetplank van de bank gestampt en met het hoofd geknikt. Iedereen deed zijn opperste best en zong, stampte en knikte om het hardst zodat met het ver buiten het klaslokaal kon horen.

De kindertijd : De tijd van onschuldige kinderogen
Een tijd steeds lang vervlogen.

Naar de jongensschool

Toen wij zes jaar waren werden de peuters geschift. De meisjes bleven bij de nonnekens en de jongens moesten naar de jongensschool in de Van der Bekenlaan. De papschool was voorbij. We voelden ons al hele knapen en keken vol bewondering op naar de oudere leerlingen van het zevende en achtste studiejaar. In mijn tijd waren er in de gemeentelijke jongensschool van het centrum 8 studie jaren: het eerste, bij juffrouw Waterschoot, het tweede bij Juffrouw Dierckx, het derde en vierde bij meester Leo Op de Beeck (de rosse), het vijfde en het zesde bij meester Theo Op de Beeck (de zwarte), en het zevende en het achtste bij meester Lamers, de hoofdonderwijzer. Later werden de twee dubbel klassen van de meesters Op de Beeck gesplitst en werd Juffrouw Hannes de onderwijzeres van het derde en meester Lanen kreeg het vierde studiejaar. Bij Juffrouw Waterschoot werd de grondslag gelegd om later in het leven onze man te kunnen staan. In het begin had ik er wel wat moeite mee om juffrouw Waterschoot met haar achternaam aan te spreken. Zij was voor mij toch Tante Tilleke, een zuster van mijn grootvader, maar op school telde dat niet,

CORSENDONCA

integendeel ik werd nog beter in 't oog gehouden.

De eerste catechismusles werd reeds in het eerste studiejaar gegeven. Kleine vraagjes die in de catechismus aangeduid waren met één sterretje. De vragen met vier sterretjes waren de moeilijkste en waren voor later. Het rekenen van één en één is twee werd ons aangeleerd met een grote telraam en met onze vingers. Het alfabet al zingend. Woordjes werden gevormd. Wij kregen reeds een leesboek met prentjes, waaruit wij hardop uit lazen van: Waar is Tom, Tom zit in een vat. Jan zoekt Tom enz... Er werd ons ook meer discipline bijgebracht. Men moest in de schoolbanken blijven zitten met de armen gekruist op de bank en mochten niet praten. Wilden wij iets vragen aan de juffrouw, moesten wij een vinger opsteken. Het slapen 's middags was gedaan, alhoewel er velen rond half drie zaten te knik-keballen.

In het eerste studiejaar werden wij ook klaargestoomd voor onze eerste communie en werden wij geconfronteerd met Hemel, Hel en Vagevuur.

Huiswerk moesten wij niet maken. Wij kregen trouwens geen boeken mee naar huis, deze werden per les uitgedeeld. Onze rekensommetjes en schrijven leerden wij op een lei met een griffel. Wanneer het einde van het schooljaar in 't zicht was, moesten wij die lei mee naar huis nemen om ze op te poetsen. De houten omlijsting werd dan met Vim en borstel afgeschuurd. Ook moesten wij om ons geheugen te testen, gedichtjes van buiten leren waar onder :

Suzan en ik.

Suzan is mijn zuster en ik ben haar broer
Zij noemt zich een juffer en mij maar een boer.

CORSENDONCA

Haar kleet hangt in plooitjes haar hoed is één blom
Mijn pet heeft geen klep meer, mijn jas die zit krom.
Zij haakt aan een kantje, zij neust in een boek
Ik wroet mij bij 't spelen een vaantje uit de broek.
Suzan is wat bleekjes, maar kijk eens haar broer
Ach laat zij maar juf zijn, vivat voor de boer!

Een tweede gedichtje dat ik mij nog herinner is :

Belleken trek.

Tingelingeling
't Belleke bij Mieke ging
Mieke deed het deurtje open
En zag de bengels lopen.
Ha dacht Mieke keert ge weer
'k Giet nen emmer water leeg.

Tingelingeling
't Belleke al weerom ging
Mieke speelde nu den doven
En trok heel stil naar boven.

Tingelingeling
Plets hoe 't water ging
En de bengels van daaronder
Kregen alles op hun donder.
He riep Mieke keert ge weer
'k giet u voor de tweede keer.

Bij juffrouw Dierckx ging het al iets moeilijker. De tafels van

vermenigvuldiging werden ons aangeleerd. Wij kregen les in schoonschrift dit om later goed en leesbaar te kunnen schrijven. De catechismusvragen werden moeilijker. Het waren die met twee sterretjes en zelfs drie. En daar wij toen reeds onze eerste communie hadden gedaan moesten wij 's zaterdags met de klas te biechten gaan. Kortom de eerste stap in de maatschappij werd gezet.

Men begon reeds met de Gewijde en Vaderlandse geschiedenis. Ook gingen wij met de ganse school op bedevaart naar het kapelleke van Rhoode. Een grote kaars werd door de jongens van het zevenste en achtste jaar megedragen. Onderweg werd er gebeden en mocht men niet praten. Alles ging heel devotelijk tot wij in Rhoode aankwamen en de kaars werd aangestoken. Na het zingen van "Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen" was de bedevaart voorbij en mochten wij nog wat ravotten in de omliggende bossen tot de tijd daar was om naar huis te gaan. Dit wat voor ons een heel evenement om met de grote op te stappen en we voelden ons al hele pieten.

De gedichtjes die wij leerden bij juffrouw Dierckx waren heel wat moeilijker en gaven ons het gevoel reeds iets van de wereld te kennen.

Twee van deze gedichtjes zijn mij bijgebleven. Namelijk:

Oud Grootje

Ziet gij daar grootje zitten, dat vrouwtje met haar bril
Het is een simpel menske, eenvoudig, goed en stil.
O Moeder van mijn moeder zoet
Ik ben ook van uw eigen bloed.
En daarom min ik u zo zeer
En zal je minnen meer en meer.

Zij breit zo gaarne kousjes voor broertje onze Frans
Die zit daar in zijn stoeltje en kwaakt gelijk een gans.
Maar ik die al veel groter ben
En al wat van de wereld ken.
Ik weet wat grootje voor ons doet
Dat grootje oud zo zacht en goed.

Oudgrootje gaat ten hemel daar ben ik zeker van
Maar ik weet niet of het vrouwtje ons zo verlaten kan.
En als zij toch eens sterven moet
Dan wordt zij zacht een engel zoet.
Die hoog in de blauwe lucht
Om haar vier kleinkinderen zucht.

Het tweede is :

De gestoorde wandeling

Er kwamen drie konijntjes gekropen uit hun hol
De sparrenbomen sliepen, de maan blonk rond en vol.
Hoe geurde gras en kwendel, hoe lekker koel was 't bos
Hoe heerlijk nu te wandelen op 't weke zachte mos.

"Nu zijn de jagers verre" sprak dapper nummer één
Maar nummer twee twijfelend " 'k Vertrouw er toch geen een"
En nummer drie zij bevend : "zwijg maak u zelf niet bang"
Hij had maar pas gesproken of plotseling klonk het pang!

De drie konijntjes roefden hals over kop naar huis
De paddestoelen morden, schandalig zo'n gedruis.

CORSENDONCA

De glimworm schrok zeer hevig
En doofde gauw zijn licht
De maan keek door het lover en lacht met leuk gezicht.

Geen jager had geschoten, maar uit de sparrentop
Smeet eekhoorn schalks een kegel naar wandelaartjes kop.

Het derde studiejaar gaf weerom meer waardigheid aan ons schoolgaan, want toen kwamen wij bij een meester terecht. Meester Leo Op de Beeck, met "De Rosse" als bijnaam. Hier ging het er ook al veel strenger aan toe, en het gebeurde wel eens dat een belhamer een veeg tegen zijn oren kreeg of vooraan in de klas op zijn knieën moest gaan zitten. Wij keken ook met veel meer respect op naar de meesters dan naar de juffrouwen, daar zaten de klein mannen bij die nog moesten leren lezen en schrijven. Wij stonden reeds veel verder en waren vergeten dat wij ook daar onze eerste stappen in de schoolwereld gezet hadden.

Bij meester Op de Beeck werden de lessen ook moeilijker, en vermits het derde en vierde samen in één klas zaten, was er niet veel verschil; er waren reeds jongens bij die niet konden volgen en moesten blijven zitten. Hetzelfde euvel had men in het vijfde en het zesde. Hier kregen wij ook de kans om Frans te leren, dit waren wel bijlessen na de gewone schooluren en werd door de hoofdonderwijzer meester André Lamers gegeven. Deze studiejaar duurden in onze ogen ook veel langer, daar wij twee jaar bij dezelfde meester zaten.

Na het vijfde gingen de jongens die voort wilden studeren naar Turnhout naar school. De ene ging naar Sint-Victor, de andere naar de Jezuïeten en nog anderen naar de école Moyenne nu het Atheneum, en was de tijd van spelen en ravotten voorbij.

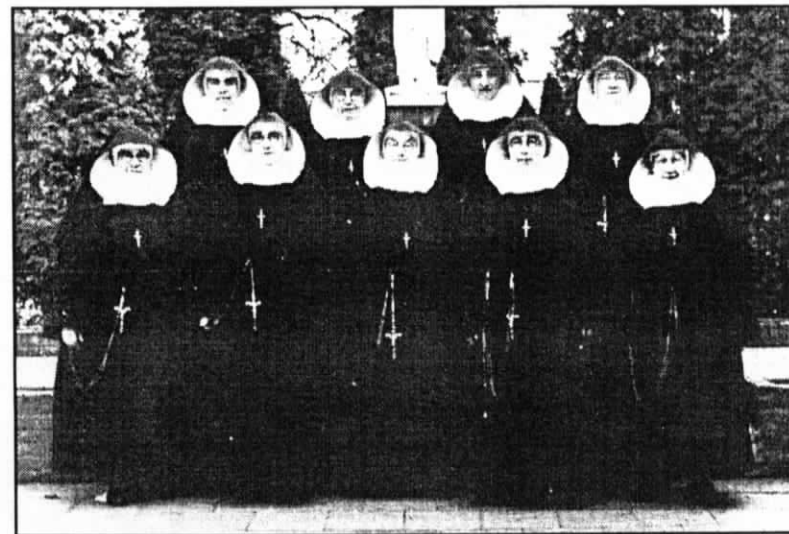
CORSENDONCA

Men moest huiswerk maken, lessen van buiten leren, kortom wij wisten wat ons de eerstvolgende jaren te wachten stond. De jongens die tot hun veertiende, dus tot en met het achtste studiejaar, naar de gemeenteschool gingen, bleven nadien thuis om op de boerderij te werken of leerden een stiel. De basis voor de verdere toekomst was gelegd. Nu moest men zelf zien om in het leven vooruit te komen.

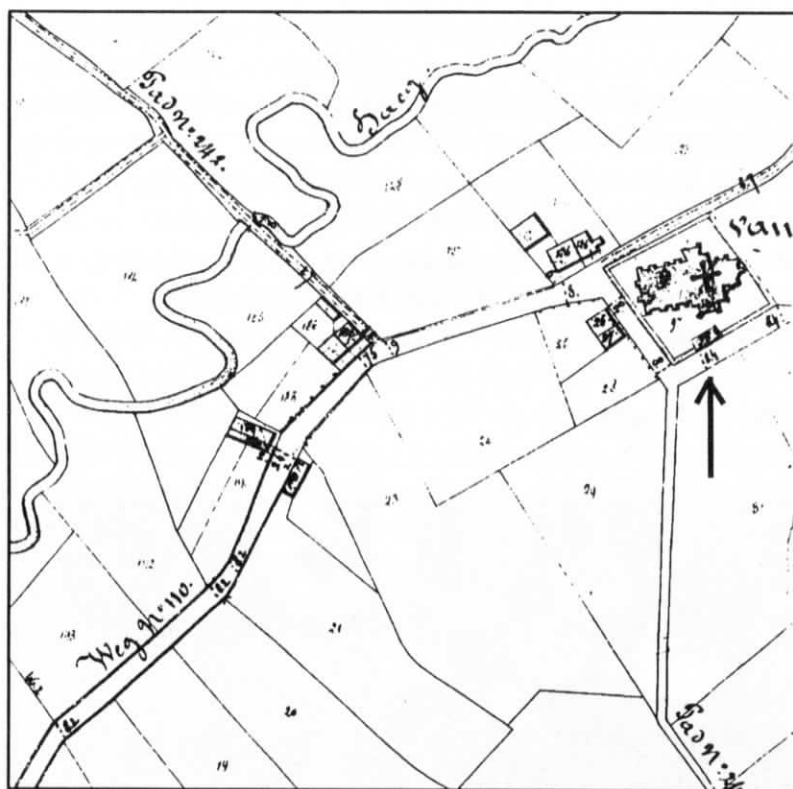
De leerlingen hadden respect voor hun meesters, die mede voor later de opvoeding van de kinderen ter harte namen.

Daarom dank aan het onderwijzend personeel van onze tijd.

Isidoor Mertens

Deze foto laat de zusters in hun vroegere klederdracht zien.
V. l. n. r. op de onderste rij: Victorienne, Adulfa, Heriberta, Liboria en Anaïs.
Op de bovenste rij: Redempta, Guiberta, Achilla en Ghistaine.

Het eerste schooltje van Oud-Turnhout Centrum was gevestigd binnen de muren van het kerkhof.

Op de kaart van de buurtwegen uit 1845 kan men nog duidelijk zien waar het schoolgebouw zich bevond. De Van der Beken-Pasteellaan was er toen nog niet. Wel de Kerkstraat en een voetpad naar het dorp.

De geschiedenis van de gemeentelijke jongensschool van Oud-Turnhout-Centrum.

Dank zij de uitstekende studie van Pater Lucianus Ceyskens o. f. m. in zijn werk «*Het onderwijs te Turnhout Voor 1830*», hebben we een vrij goed beeld van de evolutie van het onderwijs te Turnhout en omliggende.

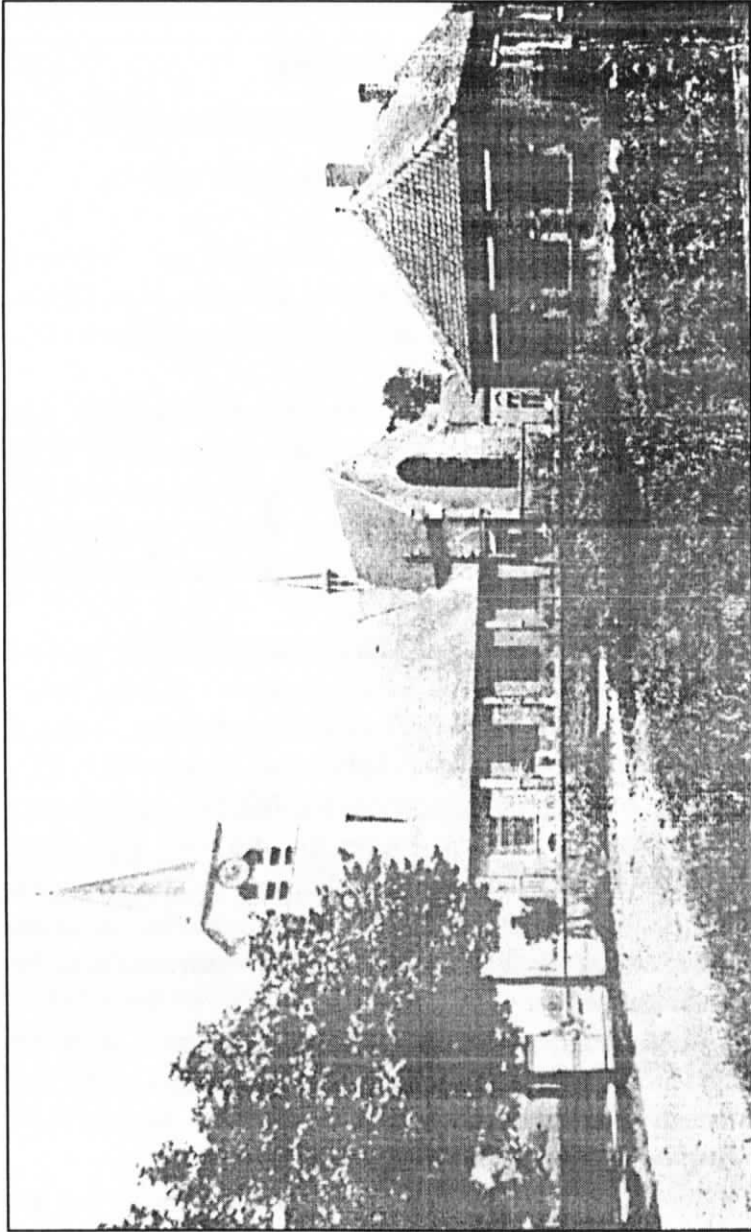
De oudste onderwijsinstelling zou een jongensschool zijn geweest. Deze school zou, volgens de archieven, in 1292 bestuurd zijn door een zekere meester Arnoldus en in 1307 door heer Egidius. Zij behoorde toe aan de van oudsher verbonden parochies van Sint-Pieter te Turnhout en Sint-Bavo te Oud-Turnhout.

Wanneer echter in 1398 door Maria van Brabant het kapittel van St.-Pieter te Turnhout werd opgericht, werden beide parochies, zoals al de andere parochiale instellingen, verenigd en kwam deze school onder het beheer van dit kapittel.

In deze ene, oude parochiale school werden de jongens zowel van de parochie van Sint-Pieter als die van Sint-Bavo onderwezen door één enkel rector. Volgens de stichtingsakte werd die rector ieder jaar door het kapittel aangesteld en moest hij bovendien ook elk jaar de eed van getrouwheid aan dat zelfde kapittel afleggen.

Vanaf 1398, toen de school onder hun hoede kwam tot in het midden van de 16de eeuw, konden de heren van het kapittel hun privilege over de school ongeschonden bewaren. Maar in 1547 zou daar verandering in komen.

Een andere school dan die van Turnhout had men tot dan toe niet gekend. En of het toen al iets te maken had met de drang

In 1829 werd er een nieuwe school gebouwd recht tegenover het schooltje op het kerkhof. Ook deze school zou 100 jaar dienst doen. (Foto Verz. Jef Hens)

naar zelfstandigheid van de Oud-Turnhoutse bewoners weet ik niet, maar de mensen begonnen te mopperen. De afstand die hun kinderen moesten afleggen naar de school (een uur en voor de verste gehuchten zelfs twee uur) was ineens te ver en te gevaarlijk. Zo zouden hun kinderen teveel blootgesteld worden aan de pest, het oorlogsgeweld en andere onzure elementen op weg naar de school. Om die redenen oordeelden de ouders dat hun kinderen teveel zonder onderwijs bleven en *«zagen ende bevonden zij dagelijks meer de groote gebreken aan hun kinderen die ze moesten laten opwassen zonder te conen lesen oft schrijven, misse te dienen ende andere deuchdelijcke wercken de jonckheyt toebehoirende»*. Daar ze op de hulp van de pastoor, die onder de eed van het kapittel stond, niet moesten rekenen waren het de kerkmeesters die het initiatief namen. Deze stelden eenvoudig een daad van protest tegen het kapittel. (Een kerkmeester in die tijd was iemand van aanzien. Het ambt werd dan ook meestal bekleed door de notabele van het dorp). Zonder iemand zijn oordeel of toestemming gevraagd te hebben, richtten zij zelf een school op. Ze huurden een huis, zochten een priester en de lessen konden beginnen.

Doch zij hadden buiten de *«opperscholasters»* gerekend. Nauwelijks stond de meester in de klas of hij kreeg een officiële aanzegging van de kapittelheren. De school moest ommiddellijk gesloten worden, of er zouden sancties komen. Maar de tijd dat de kerkmeesters zich door het kapittel van de wijs lieten brengen was blijkbaar voorbij. En zonder dralen openden zij zelf het offensief. Ze volgden niet de gebruikelijke weg naar het Souverein Hof te Brussel, maar gingen rechtstreeks naar het kasteel te Turnhout waar Maria van Hongarije verbleef, die onlangs vrouwe van Turnhout geworden was. Alhoewel zij het in grote lijnen met de billijkheid van de eis van de Oud-

Turnhoutse mensen eens was, kon zij, als een van de opvolgsters van Maria en Johanna van Brabant, milddadige weldoensters van het kapittel, de rechten van dit kapittel zo maar niet naast zich neer leggen. Ze verzon daarom een kompromis dat zowel de heren van het kapittel als de inwoners van Oud-Turnhout tevreden moest stellen. Oud-Turnhout mocht zijn school behouden. Doch de voorrechten van het kapittel op het onderwijs zouden volkomen van kracht blijven. Het kapittel zou de onderwijzer blijven aanstellen en deze zou ook de eed aan het kapittel blijven zweren. Alleen de kinderen van Oud-Turnhout mochten daar les volgen en de leraar was verplicht voor elk betalend kind een stuiver per jaar als «recognitie» te betalen aan de rector van Turnhout. Dit als compensatie voor de gederfde inkomsten die zij zouden hebben met het oprichten van deze school te Oud-Turnhout.

Op 2 juni 1547 werd door Maria van Hongarije het reglement opgesteld als volgt:

Provisie ende reglement van Hare Conincklycke Majesteyt aengaende de regeringhe der schole van Oudturnhout.

Opt vertooch gedaen der coninginne Douaigiere van Honryen, van Bohemen etc., regente ende gouvernante inden landen van herwaertsovere, by den kerkmeesteren ende gemeyne ingesetenen van den dorpe ende parochie van Oudturnhout, dat overmidts der distantie wel van een ure hunder voorschreven parochie ende voor het meestendeel der selve wel twee uren gaens vander vryheyte van Turnhout, zy thoonders hebben gesien ende dagelycx meer ende meer sien ende bevinden groote gebreken aen hun luyden kinderen, de selve te moeten laeten opwassen sonder te kunnen lesen oft schryven, misse te dienen ende andere

deuchdelycke wercken der jonckheyt toebehoorende te doen leeren, toegecomen een wyle van jaren midts der turbelycken werelt, soo van voirleden oirloghen, als oock van pesten, dickwils hier geregeert hebbende. Om welck te verheudende ende hun luyden kinderen ter eeren Godts in deuchden geïnstrueert te moghen worden, zy thoonders van hun luyden cost gewillicht hadden eenen goeden ende deuchtsamen heer ende prister ende den selven een woonstede bekosticht om heure voorschreven kinderen als vooren te leeren ende instueren daer aff zij hun bedancken ende gherene souden sien den selven te mogen behouden. Des nochtans nietegenstaende de vice-deken ende canonnicken vanden capitule van Turnhout souden hun vervoordert hebben den selven te verbiedene die voorschreven schole te houdene, dreygende hem daer om te daeghene ondert dexel dat die voorschreven parochie ware annex oft binagie der parochie kercke des vreyheyts van Turnhout ende alsoo onder hun luyden incorporatie, d'welck soude comen tot hen thoonders en de hun luyden kinderen groot intrest ende zielenverlies, die welcke daerdeur midts der voorschreven distantien souden moeten blyven ongeleert, soo in geloove, soo in manieren als anderen goddelycken ende deuchtdelycken instrucien, versoeckende hierop behoorycke provisie.

Hare Conincklycke Majesteyt geneghen wesende te beden vanden voorgenoemden thoonders ende hierop gehoort den voorschreven vice-deken ende capitule van Turnhout, heeft geseyt ende vercleert by desen dat men van nu voirtaene tot Oudturnhout schole sal moghen houden om die jonghers ende kinderen aldaer woonende te leeren ende instrueren. Behoudelyck dat de schoolmeestere, die daer toe by den thoonders bewillicht sal wesen, gehouden sal worden hem iaerlyckx den capitule te presenteren ende versoecken des capittels oirloff ende voorts doen t'ghene dat de schoolmeester van Turnhout doende is. Welcken schoolmeester van Oudturnhout

die vanden capitule gehouden werden te ontfanghen ende admitteren, ten ware dat sy redene hadden hem aff te setten, aff te stellen ende destitueren. Dies sal hy hen betalen eenen stuyver voor elck kint daer van hy loon ontfanghen sal ende sal niet moghen aenveerden eenighe woonende tot Turnhout ten ware dat zy hunne tafele betaelden oft sonder fraude tot Oudturnhout quamen wonen.

Ende ordonneert hare Majesteyt den voorschreven vanden capitule dien van Turnhout, ende schoelmeesters inden tydt synde, hen hierna te reguleren. Actum tot Turnhout den tweden van Junio 1547. Ende was onderteekent : Marie ende onderwaerts stont : ter ordonnantie van hare majesteyt, Verreyken.

Daarmee had Oud-Turnhout zijn eigen school die hen niet meer ontnomen zou worden.

Wat moet men nu eigenlijk van die eerste school voorstellen? Het was in elk geval een lagere school in ouderwetse zin. Een school die zoals we in de stichtingsakte hebben kunnen lezen, alleen, in het begin althans, toegankelijk was voor jongens. En dit omdat de wetten en de zeden van die tijd het niet toelieten dat meisjes door een onderwijzer onderwezen werden. Ze leerden er lezen en schijven, optellen en aftrekken, de catechismus en het «confiteor» voor het «misdien», iets wat in die tijd blijkbaar belangrijk was.

Het lokaal waar de lessen werden gegeven was gelegen op het kerkhof, rechts van het kerkportaal, in de hoek die gevormd werd door de Kerkstraat en de Draaiboom – de Van der Beekenlaan bestond toen nog niet – en ze zou daar staan tot in 1829.

Op het einde van de 18de eeuw omvatte de dagorde vier uur les, twee in de voor- en twee in de namiddag. Van St.–Jan tot St.–Bavo was er geen school.

Aangezien in de 16de eeuw de kerkmeesters het plan hadden opgevat een eigen school op te richten, de nodige toelating hadden bekomen, het lokaal hadden bekostigd en de eerste meester hadden aangeworven, kwam de school toe aan de parochie van Sint-Bavo. Het onderhoud zowel van meester als van het gebouw werd door het kerkfabriek bekostigd. Maar toen in het begin van de 17de eeuw de autoriteiten er eindelijk in slaagden het monopolie van het kapittel te doorbreken, kwam de school onder de bevoegdheid van de schepenen. Deze stelden voortaan de meester aan, betaalden hem, en zorgden voor het lokaal. Wat echter niet wil zeggen dat het kapittel van Sint-Pieter hun greep op het onderwijs zo maar zouden opgeven. Ook toen nog moest de meester zich ieder jaar aan hun onderzoek en goedkeuring onderwerpen en de eed van getrouwheid afleggen. Doch het werd echter niet altijd even stip nageleefd.

Aangezien, in het begin althans, de parochie de meester moest onderhouden, werd in deze periode de voorkeur gegeven aan een priester-leraar, die dan zowel kon instaan voor de school als voor de dienst in de parochiekerk. Dit omdat dat laatste dikwijls te wensen overliet.

Nadat de parochie van Sint-Bavo na een bezoek van bisschop Malderus in april 1614 zowat ongeveer een zelfstandige parochie werd (hij stelde een vicarius perpetuus aan, dit is een blijvende onderpastoor), en er dus van toen af ook een koster vandoen was, werd ook dit ambt door de onderwijzer uitgeoefend. Tevens was hij ook organist en zorgde hij voor het opwinden van het uurwerk in de toren. Zo werd Petrus Loycx in 1615 de eerste koster-schoolmeester. Behalve het schoolgeld (waarvan hij 1 stuiver per leerling en per jaar moest afstaan aan de rector te Turnhout), genoot de koster-onderwijzer een jaarwedde van 160 gulden, 100 voor het onderwijs, 30 voor

het verzorgen van de torenklok en 30 als koster-organist. Het schoolgeld was toen vastgesteld op 4 of 5 stuivers per maand naar gelang het vermogen van de ouders.

De school kende ook zeer zwakke perioden. In 1597 werd aan de meester een toelage van 10 gulden toegekend, daar de kinderen in geen twee jaar de lessen hadden bijgewoond wegens het langdurig heen en weer trekken van krijgslieden, of het uitbreken van de pest. Met de onderwijzers was het ook niet altijd wat het zijn moest. Zo zegt het rapport van een dekenaal bezoek in 1633 over Daniël van der Laecke die aangesteld was door de gemeente: dat hij geen vast inkomen had, getrouwd was, bier verkocht, terzelfde tijd schoolmeester was en dat hij het onderricht nogal verwaarloosde. In 1634 heet het dat hij dikwijls achter pot en pint de school vergat; in 1647 dat er ganse nachten gepimpeld werd in zijn huis, waar hij verdachte vrouwspersonen herbergde. Niettemin zou Van der Laecke tot in 1679 onderwijzer blijven. Onder zijn opvolger Paulus Verhoeven zou het al niet beter worden. Men zag hem bijna dagelijks de school ontijdig verlaten. Vroeger waren er wel honderd kinderen die school volgden nu waren het er nog nauwelijks 40. Ook hij kreeg een ernstig standje met bedreigingen, maar van verbetering was er geen sprake. Dat door dit alles het onderwijs van de kinderen erg te wensen overliet, kan men indenken. In een request dat door de kinderen in 1614 en de volgende jaren aan de magistraat werd gestuurd om catechismusrijzen te bekomen, werd meermaals betoogd: *«hoe dat vele bejaerde personen zich met reden ten hoogste beklagen van in hun jonge jaren het geluk niet gehad te hebben van eenen behertigen en vigilanten schoolmeester, waardoor zij in manquement bleven van de noodige kennissen soo in lezen als schrijven»*.

Buiten catechismus, dat blijkbaar het hoofdvak was, werd er ook een beetje lezen, schrijven en rekenen gegeven, doch dit alles was niet op een zeer hoogstaand niveau.

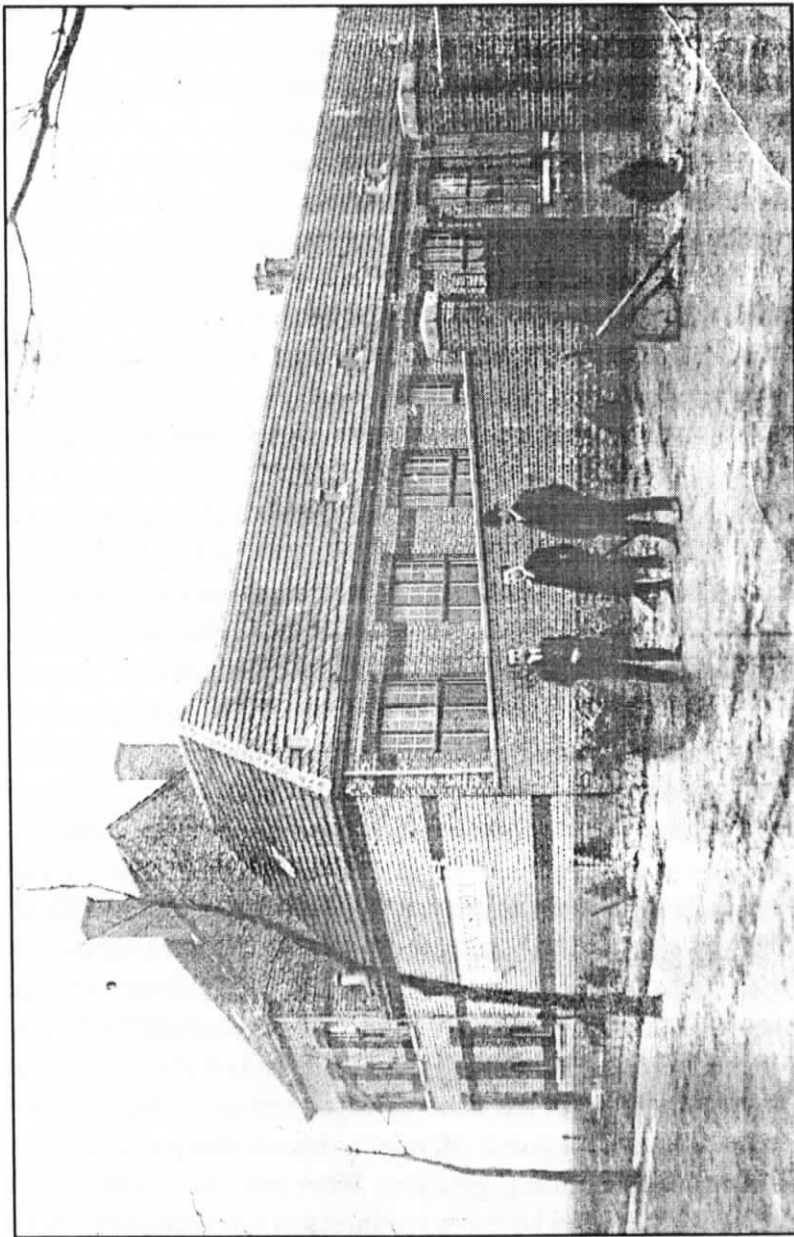
Alhoewel het met de jaren wel verbeterd zal zijn, was het onderwijzend personeel niet veel zaaks. Velen van hen hadden zelfs niet eens een onderwijzersopleiding gehad. Er was er zelf ene bij die nog trompetter in het Franse leger was geweest.

Adriaan Daelen geboren te Oud-Turnhout op 14 september 1808 en die nog naar dat schooltje op het kerkhof heeft gegaan, schrijft later in zijn memorie:

...ik had de jaren om naar school te gaan, ik gaan bij Joostens, dat mijn cozijn was, dieën was getrouwd met mijn nicht Mieke Merten woonde aan St.-Bavokerk, de school is gebouwd in de 15de eeuw in de schransmuur van het kerkhof... in dien tijd waren dikwijls soldaten op den weg die van Waterloo kwamen en ook na toe. Ik gong met mijn kruske A ik was dikwijls op den pat aan schrijven swinters had ik wanten aan met een lint vast aan de nek, en de snotneus vaagde ik daarmee af aan de mouw, maar leerde er niks en zoo loop ik al drij jaren met dat lelk kruske A en kende de letter nog niet waneer ze alleen staat...

De kinderen leerden toen lezen en spellen in het boek kruisken A.

De eigelijke schoolmeester was Cosmas Vaes die van 1783 tot 1818 de twee ambten van koster en schoolmeester combineerde, zoals toen meestal het geval was. Cosmas Vaes was echter veel ziek en liet zich bijstaan door M. De Jong schoolmeester te Poppel en door Joostens die tussen 1814 en 1818 te Oud-Turnhout verbleef. Joostens, die met een nicht van Adriaan Daelen gehuwd was, had, zo bleek later, ook geen onderwijzersopleiding genoten. Want een jaar nadat hij te Ravels de post van koster-schoolmeester had aanvaard, moest hij naar Antwerpen om een examen af te leggen, een examen

In 1925, dus 100-jaar later, werd er langs de inmiddels opgerichte Van der Bekenlaan de thans nog bestaande gemeenteschool gebouwd. Op de foto staan de onderwijzers Theo en Leo Op de Beek en hoofdonderwijze André Lamers. (Foto archief Corsendonca)

waar hij niet in zou slagen. Hij is toen nadat hij was afgezet naar Brussel getrokken.

Later ging Adriaan Daelen bij meester Jan Baptist Claesen naar school, die nog trompetter in het Franse leger geweest was. In tegenstelling met zijn talrijke nakomelingen die dit beroep kozen, moet ook deze Jan Baptist Claesen geen schitterende figuur geslagen hebben.

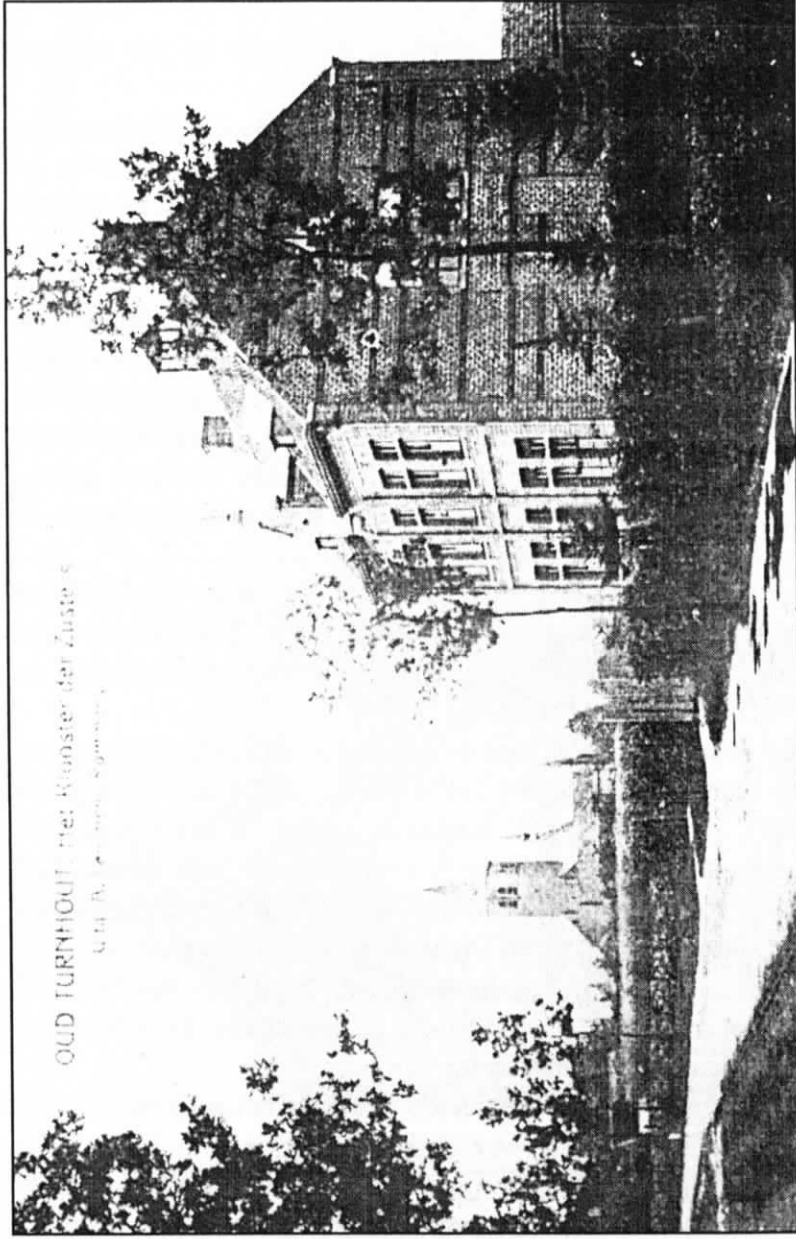
In 1824 nog heette de onderwijsinspecteur in zijn rapport alles gemeen te Oud-Turnhout. Het lokaal is miserabel. De onderwijzer is braaf en ijverig genoeg, maar kent niets. De bezoldiging is ontoereikend om een bekwaam meester in zijn onderhoud te voorzien. Ook de vlijt van de kinderen laat te wensen over. 's Winters volgen een honderdtal leerlingen de lessen; 's zomers amper een veertig.

Het lokaal dat zoals we reeds zagen op het kerkhof gelegen was, was in 1828 in een zeer slechte staat. Daarenboven was het veel te klein, had geen verlichting of ventilatie en meubilering naar behoren.

Op 29 april 1828 besloot de gemeenteraad, op aandringen van de schoolinspecteur, tot het bouwen van een nieuw en groter lokaal. Het zou 150 leerlingen kunnen herbergen. De aanbesteding gebeurde op 12 mei 1829 en werd geraamd op 2000 gulden. De nieuwe school werd gebouwd recht tegenover de oude school aan den Draaiboom waar nu de parking is.

Toen in 1858 Oud-Turnhout een zelfstandige gemeente werd, kwam de school uiteraard onder de bevoegdheid van het Oud-Turnhouts gemeentebestuur.

Gedurende vele jaren beleefde de school het gewone stramien van het dorpse leven van elke dag. Rustig en kalm. Tot in 1879, de 10 juli om precies te zijn, de wet Van Humbeek zijn intrede deed. Een wet die de gemoederen in menig Kempisch en Vlaams dorp ten top zou drijven en die diepe sporen zou nalaten.

OUD-TURNHOUT, met Klooster der Zusters
 van de Heilige Geest.

Op 26 december 1902 kwam eerwaarde moeder Alena met drie zusters naar Oud-Turnhout. Het nieuwe
 klooster in de Kerkstraat kwam klaar in 1906.
 (Foto verz. Edw. Van Gelder)

Soms zo diep dat het jaren zou duren vooraleer zij zouden
 uitgewist zijn. Ook Oud-Turnhout liet de wet Van Humbeek
 niet onberoerd.

Wat was er nu gebeurd ?

Tot dan toe stond het onderwijs volledig onder invloed en gezag
 van de geestelijken.

Toen de Liberalen, die in 1878 de verkiezingen hadden gewonnen,
 een regering vormden met Frère Orban als eerste minister en
 Van Humbeek als minister van onderwijs, vaardigden zij een
 nieuwe wet uit. De zogenaamde wet Van Humbeek. Een wet
 die elke gemeente verplichtte om buiten een vrije school ook
 minstens één neutrale school in te richten, een school waarin
 om de neutraliteit te bewaren, het vak van Godsdienst niet
 mocht georganiseerd worden. Elke leerkracht moest voortaan
 ook houder zijn van een rijksnormaalschool-diploma. Toen dan
 ook de vrije Katholieke scholen niet meer werden gesubsidieerd,
 barstte er een schoolstrijd los die jaren zou duren.

Vele leraars weigerden les te geven in een « school zonder
 God ».

Zo ook in Oud-Turnhout. In Oud-Turnhout waren toen als
 onderwijzers werkzaam de heren Céleste Waterschoot als
 hoofdonderwijzer en Christiaan Claesen als onderwijzer. In
 tegenstelling van Céleste Waterschoot, weigerde Christiaan
 Claesen elke medewerking : hij wilde niet lesgeven in een
 « school zonder God ». Zoals op vele plaatsen gebeurde, heeft
 hij met de steun van pastoor Jan Baptist Van Bladel gedurende
 een vijftal jaren in Oud-Turnhout-Centrum een vrije Katholieke
 lagere school in stand gehouden. Deze was gevestigd in een
 gebouw aan de steenweg op Mol dat later zou worden
 aangekocht door de brouwerij Keersmaekers. Voor de houding
 van Waterschoot die in de school aan de Draaiboom les bleef

geven, moet men wel begrip opbrengen want deze had uit twee huwelijken niet minder dan achtentwintig kinderen: zestien uit het eerste en twaalf uit het tweede. Als er weer eens eentje geboren was, stapte hij gewoon naar de muur waar de kalender hing en gaf hij zijn kind de naam van de heilige van die dag. Er waren er wel een aantal jong gestorven maar zijn gezin bleef toch zeer talrijk en dan geef je je job zo maar niet op. Door de kerkelijke overheid werd hij streng behandeld: de pastoor weigerde hem de communie. Dat verdiende Waterschoot niet want hij was een brave en diepgelovige man.

In 1884, na de katholieke stembusoverwinning, kwam er een nieuwe schoolwet, die deze van 1879 tenietdeed. De situatie werd genormaliseerd en Christiaan Claesen en Céleste Waterschoot gaven samen weer les in de school aan de Draaiboom. Céleste Waterschoot kon gelukkig schoolhoofd blijven.

Een tweede feit of gebeurtenis welke zich rond de eeuwwisseling heeft afgespeeld was de afschaffing van de gemeentelijke meisjesschool van Oud-Turnhout Centrum.

In een verslag geschreven op 15 januari 1935 door het toenmalig schoolhoofd van Schoonbroek Lode Op de Beeck, kunnen we ons een beter beeld vormen van de toestand en de sfeer die er toen rond het onderwijs heerste. En hoe de splitsing van jongens- en de meisjesschool tot stand is gekomen.

Ten jaren 1900 bestond er alhier één enkele gemengde gemeenteschool, tellende rond de zeventig leerlingen, bestuurd door de heer Jozef Van der Veken. Zij was gevestigd in een groot lokaal palende aan het schoolhuis. Dit lokaal, vochtig, slecht verlicht en verlucht, zou beter voor schuur of stal gediend hebben dan voor school.

Tweemaal per week, maandag en woensdag namiddag, werd er

door de vrouw van de onderwijzer vrouwelijk handwerk gegeven. Hoe lastig dit moet geweest zijn, kan men zich wel voorstellen: langs de ene zijde der klas de onderwijzer bezig met zijn landbouwles aan de jongens, terwijl aan de andere kant naald- of breiëles gegeven werd. ('t Is zelfs gebeurd, dat de wieg met de jongste telg erin, er ook plaats kreeg.)

Einde 1902 werd er door het gemeentebestuur een tweede klas opgericht, die gedaan zou worden door mevrouw Op de Beeck - Claesen, onderwijzeres in Oud-Turnhout-Centrum, welke naar hier werd verplaatst. Hier hoort een weinig uitleg: in het centrum bestonden twee gemeentescholen, de eene voor jongens met de heren C. Waterschoot, schoolhoofd en Jos de Bruyne, onderwijzer; de andere voor meisjes, waarin Mevr De Bruyne - Van Dael, schoolhoofd en Mevr Op de Beeck - Claesen, onderwijzers, onderricht gaven. Einde december 1902 zou de heer Waterschoot op pensioen gesteld worden. Daar de gemeente de oude lokalen der vrije school in huur voor de jongens had, zag de plaatselijke geestelijke overheid de kans klaar, haar sinds jaren vurig betrachte wens ten uitvoer te brengen: een meisjesschool bestuurd door nonnen.

De huur der lokalen werd opgezegd; Mevr De Bruyne werd als hoofd der gemeente jongensschool aangesteld en Mevrouw Op de Beeck benoemd als onderwijzeres aan de gemengde gemeenteschool te Schoonbroek. En toen zag men in het centrum de wondere gebeurtenis: 's Maandags 27 december 1902 kwam de heer onderpastoor Floren, thans pastoor, in de meisjesschool en nam voor de ogen der onderwijzeressen de kinderen weg, stapte er triomfantelijk mede door het dorp naar de oude lokalen der vrije school, waar hij door de Zusters werd opgewacht.(...)

Daarmee was dan een einde gekomen aan de gemeentelijke

meisjesschool van het centrum.

In Schoonbroek welk toen nog bij Oud-Turnhout hoorde zou het gemengde onderwijs nog duren tot op 1 januari 1927. Ook daar werd toen onder min of meer de zelfde omstandigheden het gemengde onderwijs van de gemeentelijke school afgeschaft.

Lode Op de Beeck, toen hoofdonderwijzer in Schoonbroek verwoord het in zijn verslag als volgt:

(...) intussen was er een vrije meisjesschool tot stand gekomen. Ziehier hoe dat gebeurde: op 1 januari 1927 moest mevrouw Op de Beeck in ziekeverlof gaan, werd op 1 mei op wachtgeld en tegen 1 juli op pensioen gesteld. De burgemeester kwam zelf meeting geven ten gunste der oprichting eener nonnenschool; zijn vrouw ging met een intekenkeningslijst de huizen rond. Wanneer het schooljaar 1927-1928 een week aan gang was, werd er op den predikstoel bekend gemaakt, dat tegen 1 oktober daaropvolgende de school der zusters zou geopend worden en de meisjes de overige dagen der maand september niet meer naar de gemeenteschool mochten gaan. Aan de dienstdoende onderwijzeres, Juff Engelen der parochie, werd verboden nog in de gemeenteschool te komen, zoniet zou ze als onderwijzeres bij de zusters niet geplaatst worden. De lambenige ouders onderwierpen zich aan die bevelen, en toen 's maandags mevrouw Dingenen in hare klas kwam, vond ze nog één enkel meisje en in de lagere klas was er geen een te zien, zoodat de school nu feitelijk een jongensschool geworden was.

Door de wet van 1914 die het verplichte onderwijs voor alle kinderen tussen 6 en 14 jaar invoerde, het stijgende inwonersaantal, alsmede de nood naar steeds beter onderwijs, werd de oude school van Oud-Turnhout Centrum aan de

Draaiboom nabij de kerk weer te klein. Ze was na bijna 100 jaar dienst ook zo goed als versleten. In 1925 werd er in de intussen opgerichte Van der Bekenlaan een nieuwe ruime gemeentelijke jongensschool gebouwd. In het begin bevatte zij 5 studiejaren, maar werd later uitgebreid tot 8 studiejaren. Zij zou vele jaren uitsluitend dienst doen als jongensschool.

Jaren lang hebben de Oud-Turnhoutse kinderen hun schoolleven begonnen in de kleuterklassen bij de zusters Anonciaden in de Kerkstraat. Jongens en meisjes zaten samen tot hun 6de jaar in de kleuterklas. Na hun kleutertijd bleven de meisjes bij de nonnekens en gingen de jongens naar de gemeentelijke jongensschool in de Van der Bekenlaan. Dank zij de bekwaamheid en de inzet van hun onderwijzers en onderwijzeressen konden zij beiden, zowel de meisjes als de jongens in hun respectievelijke scholen, van een goed en degelijk lager onderwijs genieten, zodat zij op het einde van het lager onderwijs ze een goede basis hadden voor eventuele verdere hogere middelbare studies of voor beroepsstudies aan de vakscholen te Turnhout of elders.

87 jaar na de opheffing van het gemengde gemeentelijk onderwijs, besliste de gemeenteraad op 23 januari 1989 om het gemengd onderwijs in de gemeentelijke jongensschool weer in te voeren. En tijdens de zitting van 13 april 1989 werd er beslist om ook een kleuterafdeling in de richten in de gemeentelijke school.

Kort daarna besliste ook de meisjesschool, thans de Delta-basisschool, om ook volledig gemengd onderwijs in te voeren, zodat ieder kind nu in een van de beide scholen van een volledig lager onderwijs kan genieten.

Roger Van Mierlo

Op de boekenplank

Een nieuw jaar... een nieuwe rubriek. Tijdens de afgelopen jaren heeft Corsendonca goede contacten opgebouwd met een aantal heemkringen uit de Kempen en uit Noord-Brabant. Met een aantal onder hen hebben we een ruilabonnement aangeaan. Hierdoor hebben we onze bibliotheek aanzienlijk kunnen uitbreiden.

Uiteraard is het de bedoeling om ieder geïnteresseerd lid van deze informatie op de hoogte te brengen. Daarom starten we vanaf 1999 met de rubriek "Op de boekenplank", waarin we een overzicht geven van de boeiendste heemkundige bijdragen.

In het winternummer '98 van het Olense "**Lindenblad**" worden de gouden en diamanten jubilarissen van 40 jaar geleden met een kort heemkundig schetsje herdacht. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan enkele krantenberichtjes uit de pers van 100 jaar geleden. Ook de Olense onderwijzers worden in de schijnwerpers gezet: meester Frans De Busser (1919-1998) en meester Denis Van Gompel (1858-1924). Tot slot wordt er aandacht besteed aan de onthulling van het beeld "Olense Boer", dat op 31 mei van vorig jaar werd onthuld.

In het decembernummer van '98 van "**De Rosdoek**", het tijdschrift van de heemkundige studiekring de acht zaligheden uit Eersel, verscheen het slotartikel over de dingbank van Eersel, een burgergemeenschap tussen 1350 en 1550 en verder wordt er aandacht besteed aan mogelijk het oudste kaartje van het Hertogdom Brabant.

In 1998 vierde heemkundige kring "**De Vlierbes**" uit Beerse-Vlimmeren haar 20 jarig bestaan. In oktober '98 verscheen dan ook naar jaarlijkse gewoonte hun jaarboek. In een eerste artikel, Beerse in de eerste wereldoorlog, wordt er ruimschoots aandacht besteed aan deze gruwelijke oorlog. Ook de Oudstrijders en gesneuvelden uit die periode worden uitgebreid herdacht. In een in memoriam herdenkt De Vlierbes haar trouwe bestuursleden Henri en Gaby De Jong die vorig jaar plots overleden. In "Meester Alfons Moelans (1901-1990) hoofdonderwijzer te Vlimmeren" haalt Jan Oostvogels herinneringen op aan deze bekende Vlimmerse figuur. In "De ballingschap van Karel van Nyen in 1914-1918" wordt er uitgebreid aandacht besteed aan de brieven en het dagboekfragment dat Karel in die tijd schreef. Kind in de jaren dertig in Beerse verhaalt de jeugdijaren van Marcel Verboven uit Beerse. Ook Mia Janssen die in 1998 honderd jaar werd, wordt uitgebreid in de bloemetjes gezet. Tot slot wordt er uitgebreid aandacht besteed aan het godsdienstige en sociaal-economische leven te Vlimmeren in de eerste helft van de 19de eeuw.

In het decembernummer van '98 van het contactblad van heemkundige kring "**De Vlierbes**" uit Beerse-Vlimmeren verscheen een artikel rond het halloweenfeest. In een eerste aflevering uit de reeks Vlimmeren in Grootmoeders tijd wordt het hooien en oogsten in vroegere tijd uitgebreid besproken. Bovendien wordt er aandacht besteed aan het wel erg muzikale gezin van Sooi Baetens en Paula Wouters. In "Handwerklessen uit het lessenrooster geschraapt in de basisschool" wordt het belang van het vlot kunnen hanteren van naald en draad in een vroegere periode besproken.

In nummer 122 van "**Brieven van Paulus**" van heemkundekring Paulus van Daesdonck uit Ulvenhout wordt de geschiedenis van de brouwerijen en boerderijen op de Eikberg in Bavel besproken. Genealogen vinden hun gading in "Stamreeks Rombout Lips". Een stamreeks van de invloedrijke familie Lips in Bavel vanaf de 14de eeuw.

In het decembernummer van '98 van "**De drie goddelijke deugden**" het tijdschrift van de heemkundekring Nicolaus Poppelius uit Ravels, Weelde en Poppel verscheen het tweede deel rond het geslacht Van der Steen. Zoals in elk dorp was de veldwachter een man met aanzien. In "Van Pieren, Bokken en Krombeenders, de Garde van Poppel" worden de belevenissen van Jos Haagen, alias de garde, van Poppel tijdens zijn 35 jarige loopbaan verteld. In het schatshoekje gaat Louis Schats dieper in op het verband tussen verwantschap en de genen die je meekrijgt van je ouders.

Voor de genealogen onder onze leden verscheen in het decembernummer '98 van "**De Scheeper**" het tijdschrift van Heemkunde Werkgroep Reusel een interessant artikel over de herkomst van de naam Daniëls. In "Tussen Lensheuvel en Weijereind", her en der gevonden wetenswaardigheden betreffende Reusel in vroeger eeuwen verhaalt J.W. Haagen het droevige einde van Jan Verspaandonk, alias Jantje zonder Ziel.

Voor de jongere generatie is het misschien vanzelfsprekend dat we voor onze dagelijkse portie vlees maar naar de slager of supermarkt hoeven lopen, maar bij het lezen van het artikel Slachtdag bij Driek van Tuntjes, verschenen in het decembernummer van "**Steen voor Steen**" het tijdschrift van

Heemkundegroep De Mierden uit Hooge Mierde, Lage Mierde en Hulsel wordt duidelijk dat dit helemaal niet zo vanzelfsprekend is. In Crollen, een verdwenen familienaam in Hooge Mierde nemen Ton Moeskops-Van Gisbergen en Riny Rovers-Swaanen de in Mierde en Hulsel verdwenen familienaam Krollen of Crollen onder de loep.

In 1998 was het twintig jaar geleden dat heemkundige kring **Als Ice Can** uit Arendonk het levenslicht zag. Dit werd uiteraard uitgebreid gevierd met een academische zitting gevolgd door een receptie. Roger van Mierlo vertegenwoordigde Corsendonca op deze viering. Harry Liekens stelde er de brochure "Twintig jaar Heemkunde" in Arendonk voor.

In het decembernummer '98 van de heemkundige kring uit **Balen** verscheen een interessant artikel rond het belang van parochieregisters bij genealogisch onderzoek.

In het vierde nummer van '98 van "**Nieuwe Heemtijdingen**" het driemaandelijks tijdschrift van heemking Ansfried uit Westerlo verscheen een lijst van de Boerenkrijgstrijders in Westerlo. Tevens wordt er aandacht besteed aan de viering van 150 jaar Boerenkrijg in 1948.

In het decembernummer van "**De Heijmraeder**" het tijdschrift van de heemkundevereniging De Hooge Dorpen wordt aandacht besteed aan de jaarlijkse grenspalencontrole. Deze grenspalencontrole leidde vroeger meermaals tot felle discussies.

Voor de verkiezingen wordt 1999 een historisch jaar. Het zal voor de meeste kiezers immers de eerste keer zijn dat zij elek-

tronisch moeten stemmen. In het vierde nummer van 1998 van het tijdschrift van het Gemeentekrediet wordt ruim aandacht besteed aan het klassieke stemmen en het geautomatiseerd stemmen.

Rudy Cornelis

Inhoud

Voorwoord	blz. 1
Brief Koning Boudewijnstichting	blz. 2
Jaarverslag 1998	blz. 5
Naar 't school	blz. 11
De geschiedenis van de gemeentelijke jongensschool van Oud-Turnhout-Centrum	blz. 23
Op de boekenplank	blz. 40

ASLK - SPAREN

REEDS JAREN HET MEEST ERVAREN

UW BANK EN VERZEKERINGSTEAM

ASLK
BANK+VERZEKERINGEN

Agentschap Oud-Turnhout
Steenweg op Turnhout 7
2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/45.01.21

Agentschap Arendonk
De Valken 8
2370 Arendonk
Tel. 014/67.76.96

FORTIS

Solid partners. Flexible solutions